

NEOLİBERALLEŞEN ÜNİVERSİTELERDE İŞ GÜVENCESİZLİĞİ VE HAK İHLALLERİ

18 Temmuz 2027, CHP “24 Saatlik Eğitim Maratonu”, “Akademisyenlerin Durumu” paneli,
Ankara

Prof. Dr. Uğur Tekin, ÜNİVDER

ÜNİVDER, kurulduğu 1989 yılından beri demokratik ve özerk üniversite, akademik özgürlükler ve öğretim elemanlarının hakları için savunuculuk faaliyetleri yürütüyor. Öğretim elemanlarının çalışma koşulları ve akademik özgürlükler konusunda araştırmalar gerçekleştiriyor ve etkinlikler düzenliyor. ÜNİVDER’in savunuculuk yürüttüğü bu konular ışığında, akademisyenlerin giderek artan iş güvencesizliğinden ve ağırlaşan çalışma koşullarından söz etmek istiyorum.

Güncel YÖK verilerine göre, Türkiye’de toplam 208 üniversite var. Bunların 129’u devlet üniversitesi, 75’i ise “özel üniversite” olarak da anılan vakıf üniversiteleri. Yükseköğretim Kanunu (2547), hem devlet hem de vakıf üniversitelerini, bilimsel özerkliğe sahip kamu tüzel kişileri olarak tanımlıyor. Ancak bu hukuki tanım, Türkiye’deki fiili durumla örtüşmüyor. Üniversitenin kamusal niteliği de özerkliği de, siyasi baskılar ve neoliberal ekonomi politikaları karşısında tehdit altında.

Demokratik hak ve özgürlüklerde son 20 yıldır yaşanan gerileme, üniversitelerin kurumsal yapısına yansıdığı kadar akademisyenlerin özlük haklarında ve çalışma koşullarında da gerilemeye yol açmış durumda. Bir yandan akademik özgürlükler ve bilimsel özerklik aşılırken, diğer yandan bir çalışma alanı olan “akademide” farklı iş sözleşmeleri ve uygulamalarla iş güvencesi ortadan kalkmakta, çalışma hakkının önemli bir ilkesi olan “eşitlik ilkesi” de gerilemektedir.

Üniversite fikri, kamu yararına hizmet üzerine kuruludur. Ancak günümüzde bu fikirden giderek uzaklaşmakta. Yükseköğrenim bir tüketim malına, öğrenciler müşterilere, öğretim elemanları ise iş güvencesi olmayan, kötü çalışma koşullarına sahip çalışanlara dönüşüyor. Bu dönüşümün üç boyutundan bahsetmek mümkün. **Birincisi**, akademik özgürlüklerin gerilemesi sonucunda öğretim elemanlarının iş güvencesinin kalmaması. **İkincisi**, üniversitelerin ticarileşmesi sonucunda iş güvencesinin ortadan kalkması. **Üçüncüsü** ise, vakıf üniversitelerindeki güvencesiz, eşitsiz ve ağır çalışma koşullarıdır. Sırasıyla bu konulara kısaca değineceğim.

1- Akademik özgürlüğün yok olması sonucunda artan iş güvencesizliği: Akademik özgürlüklere yönelik saldırı; özellikle 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasındaki olağanüstü hâl döneminden beri yoğunlaşmış durumda. Öğretim elemanları çalıştıkları üniversitelerdeki akademik işleyişe ilişkin eleştirileri nedeniyle disiplin ve adli soruşturmalara maruz kalabiliyor. Özellikle Dr. öğretim üyesi ve araştırma görevlisi kadrolarındaki öğretim elemanları, kurumsal işleyiş hakkında düşüncelerini dile getirdikleri takdirde sözleşmelerinin yenilenmemesi tehdidiyle karşı karşıyadır. Kurumlarındaki akademik işleyişi eleştiren öğretim elemanlarının doçentlik ve profesörlük atama ve terfileri, üniversite yönetimleri tarafından keyfi şekilde uzun sürelerle ertelenebilmektedir.

Akademik özgürlüğün önemli bir unsuru olan ifade özgürlüğü de askıya alınmış durumdadır. Barış Akademisyenlerinin (bu akşam burada da sözü edilen) deneyimleri, bunun en önemli

örneğidir. KHK'larla görevden uzaklaştırma, ceza davaları, emekliliğe zorlanma, beraate rağmen işe geri dönememe, mahkeme kararıyla işe iade edilenlerin yeniden işten uzaklaştırılması gibi ağır hak ihlalleri yaşamaktadırlar.

2- Ticarileşen üniversitelerde iş güvencesinin ortadan kalkması ve ağırlaşan çalışma koşulları:

Devlet üniversitelerinde araştırma ve öğretim görevlileri ve Dr. öğretim üyelerinin istihdamı güvencesiz bir yapıdadır. Görev tanımında olmayan iş yükleri, mobbing vakaları ve sözleşmelerin yenilenmemesi tehdidi akademik kariyerinin başlangıcında olan öğretim elemanlarını olumsuz etkilemektedir. Vakıf üniversitelerinde ise benzeri sorunlar, tüm akademik unvanlardaki öğretim üyelerini etkilemektedir. Görev tanımı dışındaki idari işlerde çalıştırılma, ücretlendirilmeyen fazla mesaiye zorlanma, mobbing, zorbalık ve yıldırma, pandemi döneminde tam zamanlı çalışanların ücretsiz izne çıkarılması çok yaygın olarak vakıf üniversitelerinde çalışan akademisyenlerin karşılaştıkları hak ihlalleridir. Vakıf üniversitelerinde öğretim elemanları devletteki meslektaşlarına göre daha çok ders vermekte ve daha çok öğrenciye danışmanlık yapmaktadır. Bu durum YÖK verilerine de yansımaktadır.

Devlet üniversitelerinde birinci ve ikinci öğretimde toplam 1.643.226 öğrenci kayıtlı iken, bu sayı vakıf üniversitelerinde 738.054'tür. Ancak öğretim elemanlarının sayısına baktığımızda, vakıf üniversitelerinde toplam 29.827, devlet üniversitelerinde ise 152.649 öğretim elemanının çalıştığını görüyoruz. Devlet üniversitelerinde her öğretim elemanına 12 öğrenci düşerken, vakıf üniversitelerinde her öğretim elemanına 25 öğrenci düşmektedir.

3a- Devlet-Vakıf üniversiteleri arasında eşitsiz çalışma hakları:

Anayasada ve Yükseköğretim Kanunu'nda bütün üniversitelerin kamu yararına çalışan kamu tüzel kişileri olarak tanımlandığını belirtmiştik. Ancak buna rağmen, devlet üniversiteleri ile vakıf üniversiteleri arasında çalışma hakları ve koşulları açısından eşitsiz bir yapı vardır.

Vakıf üniversitelerinde çalışan öğretim elemanları 4857 sayılı İş Kanunu'na tabi iken, devlet üniversiteleri çalışanları (657 sayılı) Devlet Memurları Kanunu'na ve (2914 sayılı) Yüksek Öğretim Personel Kanunu'na tabidir. Vakıf üniversitesi çalışanlarının disiplin kovuşturmaları, atamaları ve yükseltmeleri ise Yükseköğretim Kanununa göre yapılmaktadır. Diğer bir deyişle, vakıf öğretim elemanlarının meslek tanımı bakımından devlet üniversitesi akademisyenlerinden bir farkları yokken, iş sözleşmeleri bunu göz ardı etmektedir.

Vakıf üniversitelerinde öğretim elemanlarını etkileyen önemli bir sorun, devlet üniversitelerinde aynı unvanlardaki meslektaşlarına kıyasla genel olarak daha düşük ücret almalarıdır. Yükseköğretim Kanununda 2020 yılında yapılan değişiklikle vakıf üniversitelerinde çalışan öğretim elemanlarına devlet üniversitelerinde çalışan akademisyenlerden daha düşük ücret ödenemeyeceği hükme bağlanmıştı. Ancak aradan 4 yıl geçmesine rağmen, bu kanun hükmüne (ek 8. Madde) birçok vakıf üniversitesi uymamaya devam ediyor. Fakat sorun bununla da bitmiyor. Son yıllarda Anadolu ve İstanbul'da bazı vakıf üniversitelerinde maaş ve diğer ücretlerin aylarca ödenmediği durumlar yaşandı. Öğretim elemanları ve idari personel aylarca ücret almadan çalışmak zorunda bırakıldı.

Vakıf üniversitelerindeki öğretim elemanları İş Kanunu'na tabi olarak çalıştıkları için iş güvenceleri yoktur. İş sözleşmeleri İş Kanunu'na göre süreli olarak yapılmaktadır. Öğretim elemanları bir kamu görevi olan eğitimi sektöre uğratabilecek şekilde ve gereksiz olarak işten çıkarılabilmektedir. YÖK'ün vakıf üniversitelerinde yaptığı denetimlerde, bu hak ihlallerine göz yumulmaktadır.

Vakıf üniversitelerinde akademik sömürünün en kötü örneğini kısmi zamanlı öğretim elemanlarının durumu oluşturmaktadır. Bazı vakıf üniversitelerindeki kimi eğitim programlarında “ders saat ücreti” ile kısmi zamanlı çalışan akademisyenlerin ya da “misafir öğretim üyelerinin” sayısı, kadrolu öğretim üyelerinden fazladır. YÖK tarafından meslek elemanı olarak bile tanınmayan bu akademisyenlerin hiçbir iş güvencesi yoktur ve yoksulluk

sınırının altında ücretler almaktadırlar. Vakıf üniversiteleri, kısmi zamanlı akademisyenlerin emeğini sömürerek birçok ön lisans ve lisans programını ayakta tutmakta ve para kazanmaktadır.

3b- Örgütlenme özgürlüğü: Devlet ve vakıf üniversiteleri arasındaki eşitsiz durum, öğretim elemanlarının örgütlenme özgürlüğünün etkin olarak kullanılmasında da kendini göstermektedir. Devlet üniversitelerinde kamu çalışanları sendikaları örgütlenirken, görülen iş kamu görevi sayılmasına rağmen yakın zamana kadar vakıf üniversitelerinde kamu sendikalarına üye olmak mümkün değildi. 2022 yılında Eğitim Sen'in açtığı davada alınan kararla, üyelik hukuken mümkün hale geldi. Ancak halihazırda sadece İstanbul'daki bir vakıf üniversitesinde, Eğitim Sen'e üye olabilen öğretim elemanları mevcuttur.

Öte yandan, 10 numaralı "Ticaret, Büro, Eğitim ve Güzel Sanatlar" işkolunda faaliyet gösteren Özel Öğretmenler Sendikası, Sosyal İş ve Birlik Sendikası'nın bazı vakıf üniversitelerinde üyeleri vardır. Ancak işkolunun çok geniş olması nedeniyle, bu sendikaların üniversitelerde öğretim elemanlarını kapsayacak şekilde toplu sözleşme yetkisi alması oldukça güçtür. Üniversite sisteminin geneline bakıldığında, devlet üniversiteleri dahil, sendikalılık oranının çok düşük olduğu ve toplu sözleşme hakkının fiilen kullanılmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'de demokratik haklar ve özgürlükler ve çalışma koşullarında son 20 yılda yaşanan gerileme, bir kurum olarak üniversiteyi ve öğretim elemanlarını oldukça olumsuz etkilemiştir. Hem devlet hem de vakıf üniversitelerinde, akademik özgürlüklerin saldırıya uğraması, iş güvencesini de ortadan kaldırmaktadır. Buna ilaveten, neoliberal ekonomik politikalar, yükseköğretimi tüketim malına, üniversiteleri de ticarethanelere döndürmektedir. Neoliberalleşmenin en somut hali, özel üniversiteye dönüşmekte olan vakıf üniversitelerinde görülmektedir. Kamu hizmeti görmekten giderek uzaklaşan bu kurumlarda çalışan öğretim elemanlarının iş güvencesi yoktur. Devlet üniversitelerindeki meslektaşlarıyla aynı özlük

haklarına sahip değildirlir. Eşit ücret alamamakta, ağır iş yükleriyle boğuşmakta ve kimi zaman ücretleri bile ödenmemektedir.

ÜNİVDER olarak, üniversitelerin kamu yararı için çalışan kamu kurumları niteliğine tekrar kavuşturulması, bütün öğretim elemanlarının kamu çalışanı olarak kabul edilmesini talep ediyoruz. İş güvencesi olmadan özgür üniversite olamaz. Akademik özgürlükler ve eşit çalışma koşulları sağlanmadan bilimsel bilgi ve nitelikli yükseköğrenim gerçekleştirilemez.